

Nr 183.

Av herr **Holmbäck m. fl.**, *angående löneställningen för de vetenskapligt utbildade tjänstemännen vid statens arkiv, bibliotek och museer.*

Den lilla gruppen av vetenskapligt utbildade tjänstemän vid de s. k. lärda verken, d. v. s. statens arkiv, bibliotek och museer, har under en mycket lång följd av år rest krav på en löneförbättring. Längre tillbakavisades dessa framställningar med en hänvisning till att en löne reglering för de dessa tjänstemän närstående läroverkslärarna först måste genomföras.

Sedan denna reglering omsider kommit till stånd, uppskötts frågan i avvaktan på den allmänna översyn av lönerna, som planerades och som senare uppdrogs åt tjänsteförteckningssakkunniga. När dessas betänkande nr 1 behandlades av riksdagen 1942, befanns det emellertid, att avsnittet om de lärda verken var behäftat med sådana brister, att riksdagen fann sig föranlåten att begära en särskild utredning för dessa verks vidkommande.

För denna utredning tillkallades den 4 november 1942 särskilda sakkunniga, vilka redan den 22 december 1942 överlämnade sitt betänkande.

Man väntade då, att ärendet skulle komma före vid 1943 års riksdag. Då så ej blev fallet, torde såväl inom som utom de av frågan berörda krets en bestämd förväntan ha stadgat sig, att åtminstone innevarande års riksdag skulle sättas i tillfälle att fatta beslut i ärendet. Man ansåg sig ha skäl till en dylik förväntan bland annat med hänsyn till att det gällde en så pass fåtalig tjänstemannagrupp, att en löne reglering för dess del knappast behövde väcka betänkligheter ur statsfinansiell synpunkt, och man torde även ha uppmärksammat, att tillkallandet av sakkunniga skett *efter det att beslutet om lönestopp fattats*, vadan detta beslut svårligen kunde uppfattas såsom något hinder för åtgärder i den modesta omfattning, som utredningsresultatet gäve vid handen.

Av finansministerns yttrande till statsrådsprotokollet den 4 januari 1944 framgår emellertid att frågan om en löne reglering för de *ordinarie tjänstemännen* uppskjutits till riksdagen 1945. Nu föreslås blott beföringsgång för vissa e. o. tjänstemän.

Ecklesiastikministern fastslår att utgångspunkten för ett övervägande av löneförhållandena bör vara en undersökning av kompetenskraven. Någon sänkning av dessa — som enligt redogörelsen äro avlagd filosofie licentiatexamen eller också lägre examina inom två fakulteter — förklarar sig statsrådet icke kunna förorda. Härefter konstateras, att studierna för en så kvalificerad examen taga avsevärd tid i anspråk och bland annat kräva betydligt längre tid än juris kandidatexamen, den för administrativa tjänstemän inom civilförvaltningen allmännast förekommande examensmeriten. Därmed följer,

att utbildningskostnaderna avsevärt överstiga de inom övriga grenar av civilförvaltningen allmänt förekommande. En annan följd blir den, att genomsnittsåldern vid första anställning som amanuens — omkring 30 år — torde vara högre än inom civilförvaltningen i övrigt. I detta sammanhang erinrar statsrådet om att tingstjänstgöringen för juris kandidater, vilken kan betraktas som ett led i utbildningen, är förenad med löneförmåner, som enligt beslut av fjolårets riksdag avsevärt förbättrats, medan amanuensjänst vid något av de lärda verken i regel torde utgöra innehavarens första avlönade befattningsföretag.

De nämnda förhållandena göra det enligt ecklesiastikministerns mening befogat, att de lärda verkens amanuenser erhålla något gynnsammare anställningsförhållanden än som i allmänhet tillkommer e. o. tjänstemän inom civilförvaltningen i övrigt.

Även om detta resonemang i och för sig kan synas riktigt, är det dock påfallande, att häri helt förbigåtts den synpunkt, som för de sakkunniga framstått som särskilt viktig, för att icke säga grundläggande, nämligen att det för de lärda verkens del ligger vida närmare tillhands att söka anknytning icke till statsförvaltningen i övrigt, utan till läroverken. Ty det är hos läroverkslärarna man finner de analoga utbildningsförhållandena m. m., och det är från lärarbanans sida som de lärda verken vid sin rekrytering ha att utstå den ojämförligt starkaste konkurrensen om arbetskrafterna. En hittills bestående likhet i benämningen (»amanuens») på de yngsta e. o. tjänstemännen vid de lärda verken och i civilförvaltningen bör naturligtvis ej föranleda en tvångsvis genomförd schematisering av anställningsvillkor och befordringsgång till förfång både för de lärda verken själva och för deras e. o. tjänstemäns ekonomiska situation.

Det är icke minst denna brist i resonemanget, som vållat, att det föreliggande förslaget framstår som otillfredsställande. Särskilt ogynnsamt inverkar den omständigheten, att propositionen föreslår Eo 20 som högsta lönegrad i motsats till de sakkunniga, som förordat Eo 21. Till stöd för det i propositionen gjorda förslaget åberopas ett yttrande avgivet av universitetskanslern, när det år 1942 gällde att i lönegrad inplacera de utanför löneschemat stående amanuenserna vid universitetsbiblioteken — alltså en åtgärd vidtagen därför att man för deras del icke ansåg sig kunna vänta längre på den i utsikt ställda definitiva löneregleringen. Kanslerns yttrande i skrivelse av den 5 december 1941 var emellertid av följande lydelse:

»Besparingsberedningens förslag att placera de nuvarande biblioteksamanuenserna i lönegraden Eo 18 innebär, såsom i remissyttrandena framhållits, en löneminskning för amanuenser i lägsta löneklass, samtidigt med att deras tjänstetid skulle ökas med ej mindre än 40 %. *Under hänvisning till mitt i förutberörda underdåniga skrivelse den 23 september 1941 framställda förslag om amanuensernas placering i lönegrad Eo 20 önskar jag understryka, att detta förslag var utformat med beaktande av det rådande statsfinansiella läget och av den löneställning, som andre och förste bibliotekarierna för närvarande inneha.*

Biblioteksamanuenserna kunna enligt min mening icke jämföras med amanuenser vid andra statliga verk. Kompetensfordringarna äro väsentligt större. Deras utbildning och arbetsuppgifter hänvisa snarare till deras likställande med extralärare vid läroverken. Jag anser i princip de synpunkter vara riktiga, som utvecklats vid åtskilliga tillfällen från bibliotekens och universitetens sida och som gå ut på ett jämförande av tjänstemännen vid universitetsbiblioteken med respektive kategorier läroverkslärare.» (Referat i 1942 års riksdagshandlingar, Attonde huvudtiteln, s. 164 o. f. Kursivering gjord här.)

Av det anförda framgår klart, att yttrandet blott avser en av tidigare förhållanden beroende inplacering och icke en definitiv lönereglering. I full konsekvens härmed har också kanslern nu tillstyrkt lärdaverkssakkunnigas förslag, »att ett visst antal av de nuvarande amanuenserna i Eo 18 skola uppflyttas i lönegrad Eo 21 och benämnas e. o. bibliotekarier». Den grundpropositionen här byggt på existerar sålunda icke.

I det i propositionen framlagda förslaget att amanuenserna skulle börja sin tjänstgöring med ett första år i lönegrad Ex 15 och ett andra i lönegrad Eo 16 ligger en försämring i förhållande till det nuvarande utgångsläget. I läroverken är den lägsta lönegradsplacering Ex 20, vilken i Eo-skalan motsvaras av Eo 18 eller den lönegrad, där samtliga dessa tjänstemän för närvarande äro placerade och som av de sakkunniga föreslagits som lägsta lönegrad för dem. Först därmed skulle filosofie licentiaterna i de lärda verkens tjänst få samma placering som filosofie magistrarna — ofta utan provår — i läroverkens.

Också en jämförelse med löneförhållandena för den juridiskt utbildade icke ordinarie personalen vid domstolsväsendet visar, att de lärda verkens e. o. tjänstemän genom det framlagda förslaget komma i en missgynnad ställning. Enligt den vid fjolårets riksdag genomförda regleringen av domsagopersonalens ställning kan den, som avlagt juris kandidatexamen, efter fullbordad avlönad tingstjänstgöring, som är ett led i utbildningen, vinna anställning vid hovrätten och efter kortare tid bli extra hovrättsfiskal med placering i lönegraden Ex 20. Härifrån kan han vinna befordran till e. o. hovrättsfiskal, resp. tingssekreterare i lönegrad Eo 22. Det är icke obekant att juristerna äro missnöjda med de lönegradsplaceringar, som här refererats.

Som slutresultat av denna granskning framgår, att staten i närstående verk inrättat ett stort antal tjänster i lönegrad Eo 21 och Eo 22 för e. o. tjänstemän med likartad eller lägre kompetens än de lärda verkens. Samma förhållande finna vi även på andra områden. Vid lantbrukshögskolan t. ex. har inrättats 13 st. tjänster i lönegrad Eo 21 med agronomexamen som kompetensvillkor. Någonting liknande finnes ej vid universiteten eller de lärda verken. Vad dessa sistnämnda beträffar så har nu en likartad befordringsgång påyrkats av såväl resp. verk som av de sakkunniga, men propositionen undviker denna för löneregleringen fundamentala fråga och föreslår utan närmare motivering Eo 20 som högsta lönegrad.

I detta sammanhang kan nämnas att befordringsgången vid riksdagsbiblioteket med dess fem tjänstemän, varav fyra ordinarie och en extra ordinarie, är bättre än vid något av de lärda verken, emedan riksdagen redan tidigare valt den väg, som allmänna lönenämnden anvisat, enligt vad som framgår av punkt 5 här nedan.

De förslag, som framkommit, äro följande:

1. Placering av samtliga amanuenser i Eo 21 med tjänstebenämning e. o. arkivarie etc. (Har begärts av alla de berörda verken och tjänstemannaorganisationerna med motivering att kompetensen är mycket högre än för e. o. adjunkt, som är placerad i denna grad. De sakkunniga finna den önskvärd. I flertalet yttranden har den också påyrkats.)
2. Ett fixerat antal tjänster (12 st.) inrättas i Eo 21, med tjänstebenämning e. o. arkivarie etc., övriga som nu i Eo 18. (De sakkunnigas främst av statsfinansiella hänsyn framställda förslag.)
3. Första placering som nu i Eo 18 och därefter automatisk uppflyttning till högre placering. (Ett av de sakkunniga övervägt förslag som alternativt upptagits av de flesta som yttrat sig och då av flertalet fixerats till 2 års placering i Eo 18 och därefter uppflyttning till Eo 21 med tjänstebenämning e. o. arkivarie etc.)
4. Nuvarande placering, Eo 18, bibehålles. Enstaka tjänster kunna inrättas i Eo 21 efter särskild framställning med stöd av organisatoriska behov. (Statskontoret.)
5. Utökning av antalet ordinarie tjänstemän och en befordringsgång liknande den i patentverket — automatiskt från Ex 17 till Eo 18 och Eo 20 samt därefter konstituerande som tekniska ledamöter i Eo 22. (Allmänna lönenämnden.)
6. Automatisk uppflyttning: Ex 15 1 år, Eo 16 1 år, Eo 18 3 år, därefter Eo 20 med tjänstebenämning e. o. andre arkivarie etc. (Propositionen.)

När propositionen föreslår automatisk uppflyttning, har den valt den utväg, som, näst efter samtligas placering i Eo 21 eller placering av ett större antal i Eo 21 än de sakkunniga föreslagit, allmännast förordats i yttrandena. Men även om denna åtgärd i och för sig ansetts som en tilltalande utväg, kan dock den utformning den erhållit i propositionen på intet sätt betecknas som tillfredsställande.

Klart framträda skillnaderna mellan de olika alternativen först vid en detaljerad jämförelse mellan dem. Då Uppsala tillhör F-ort och sålunda kan sägas representera ett medeltal, torde en amanuens tjänst vid Uppsala universitetsbibliotek lämpa sig för undersökningen. Förutsättningsvis kan antagas, att amanuensen måste tjänstgöra blott 10 år som e. o. tjänsteman, innan han vinner befordran till ordinarie. Med bortseende från alla tillägg få vi då följande medeltal vid de olika alternativen.

Anställnings- år	Nuvarande: Eo 18			Förslag 6, Kungl. Maj:ts prop.: Ex. 15 1 år, Eo 16 1 år, Eo 18 3 år, Eo 20 därefter		
	Löneklass	Lön	Summa	Löneklass	Lön	Summa
1	17	5 481		12	4 158	
2		5 481	10 962	15	4 860	9 018
3		5 481	16 443	17	5 481	14 499
4	18	5 856	22 299		5 481	19 980
5		5 856	28 155		5 481	25 461
6		5 856	34 011	19	6 231	31 692
7	19	6 231	40 242		6 231	37 923
8		6 231	46 473		6 231	44 154
9		6 231	52 704	20	6 621	50 775
10	20	6 621	59 325		6 621	57 396

Anställ- ningsår	Förslag 1. Eo 21 från början			Förslag 3. Eo 18 2 år, därefter Eo 21			Förslag 5. Ex. 17 1 år, Eo 18 2 år, därefter Eo 20		
	Löne- klass	Lön	S:a	Löne- klass	Lön	S:a	Löne- klass	Lön	S:a
1	20	6 621		17	5 481		14	4 602	
2		6 621	13 242		5 481	10 962	17	5 481	10 083
3		6 621	19 863	20	6 621	17 583		5 481	15 564
4	21	7 011	26 874		6 621	24 204	19	6 231	21 795
5		7 011	33 885		6 621	30 825		6 231	28 026
6		7 011	40 896	21	7 011	37 836		6 231	34 257
7	22	7 425	48 321		7 011	44 847	20	6 621	40 878
8		7 425	55 746		7 011	51 858		6 621	47 499
9		7 425	63 171	22	7 425	59 283		6 621	54 120
10	23	7 875	71 046		7 425	66 708	21	7 011	61 131

Oavsett tillägg, vilka ju utgå med 31 % i samtliga här nämnda alternativ men för framtiden ej kunna beräknas, visar det sig sålunda, att en amanuens vid Uppsala universitetsbibliotek under sammanlagt 10 år för närvarande (hela tiden Eo 18) erhåller 59 325 kronor eller i genomsnitt 5 932 kronor per år, medan han enligt propositionen skulle erhålla 57 396 kronor eller 5 739 kronor per år d. v. s. cirka 200 kronor mindre per år eller i det antagna fallet 2 000 kronor mindre än med nuvarande befordringgång. Först efter 18 års tjänstgöring som extra ordinarie skulle beloppen bli lika stora. Enligt den av alla verk och personalorganisationer begärda och av de sakkunniga såsom önskvärd karakteriserade befordringgången (Förslag 1) skulle han erhålla 71 046 kronor eller genomsnittligt 7 104 kronor per år.

Aterverkan i det enskilda fallet av de sakkunnigas förslag (Förslag 2), vilket utgjorde en kompromiss mellan nuvarande befordringgång och förslag nr 1 i så måtto, att ett antal (12 st.) e. o. tjänstemän föreslogs skola upp- flyttas från Eo 18 till Eo 21, låter sig ej siffermässigt fastställa. De sakkun- nigas förslag tillstyrktes av verken blott under förutsättning att ett mer än dubbelt så stort antal tjänstemän, som av de sakkunniga föreslagits, upp- flyttades i lönegrad Eo 21.

Enligt den alternativt härtill av flertalet verk och personalorganisationer föreslagna linjen (Förslag 3: 2 år i Eo 18 och därefter Eo 21) skulle tjänste- mannen erhålla 66 708 kronor eller i genomsnitt 6 670 kronor per år. I fråga

om statsutgifter torde denna linje kunna beräknas ungefär motsvara de sakkunnigas förslag med den höjning av kvoten, som av verken begärdes. Mot densamma talar, att § 4 i civila icke-ordinariereglementet lägger hinder i vägen för en automatisk uppflyttning till Eo 21, ett hinder som dock synes oss borde kunna övervinnas.

Enligt Förslag 5, som innebär, att de första tre tjänstgöringsåren bli något högre avlönade än enligt propositionen, skulle tjänstemannen erhålla tillsammans 61 131 kronor eller genomsnittligt 6 113 kronor per år. Därvid uppnås visserligen en ökning av löneförmånerna men blott med i genomsnitt 181 kronor per år, vilket ju icke på något sätt kan sägas innebära en verklig löneförbättring. Under de fem första åren innebär det för övrigt en försämring. Den tryggare ställning för tjänstemännen, som statsrådet avsett, vinnes först genom att — i överensstämmelse med vad de sakkunniga gjorde i sitt förslag och allmänna lönenämnden förutsatte, när den i sitt yttrande fäste uppmärksamheten på denna beföringsgång — ett antal tjänster uppflyttas från Eo 20 till Eo 22 eller Eo 21 och tillsätts efter ansökan i vanlig ordning.

Enligt allmänna lönenämndens i propositionen (s. 17) refererade yttrande fann den löne- och beföringsförhållandena på detta område icke vara i allo tillfredsställande.

»Fastmera synes enligt lönenämndens mening en översyn böra vidtagas, i syfte att åstadkomma förbättrade beföringsförhållanden på en eller annan punkt. Den närmast till hands liggande åtgärden synes lönenämnden därvid vara att något utöka antalet ordinarie tjänster. Den exempelvis inom nationalmuseum rådande proportionen mellan antalet amanuens- och andre intendenttjänster (5 mot 2) kan sålunda med hänsyn till förhållandena inom detta verk betecknas såsom mindre tillfredsställande. En annan åtgärd, som kunde övervägas, vore att låta de vetenskapligt utbildade amanuenserna vid ifrågavarande verk med en tids mellanrum flytta upp i högre lönegrad, på sätt är fallet beträffande extra ordinarie biträdande ingenjörer inom patent- och registreringsverket, vilka efter första anställning i lönegraden Ex 17 passera lönegraderna Eo 18 och Eo 20, innan de förordnas till tekniska ledamöter i Eo 22.»

Förslaget nr 5 härovan har den fördelen, att det i princip överensstämmer med det i propositionen framlagda förslaget. När till detsamma fogas möjligheten för ett fixerat antal av tjänstemännen att efter ansökan konstitueras som e. o. andre arkivarie etc. i lönegrad Eo 21, vinnes också överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit, detta sistnämnda under förutsättning att antalet tjänster i lönegrad Eo 21 blir något större som kompensation för den lägre begynnelselönen. När vi här stannat vid lönegrad Eo 21 i stället för Eo 22, har detta skett med avsikt att dels stödja ett förslag om ett något högre antal tjänster i Eo 21 än som tidigare föreslagits dels ernå likställighet med läroverkens e. o. adjunktstjänster.

Under hänvisning till de sakkunnigas förslag rörande inrättandet av nya tjänster anse vi inrättandet av följande antal befattningar i lönegrad Eo 21 motiverat:

Riksarkivet	2 st.
Kungl. biblioteket	2 st.
Uppsala universitetsbibliotek	2 st.
Lunds universitetsbibliotek	1 st.
Riksantikvarieämbetet o. statens historiska museum	2 st.
Nationalmuseum	2 st.

Dessutom anse vi lämpligt att för landsarkiven inrättas 2 st. tjänster i Eo 21, då dessa institutioner i motsatt fall skulle komma i ett särskilt missgynnat läge.

Motsvarande befattningar i lönegrad Eo 18, resp. Eo 19 skulle då indragas. Vad beträffar livrustkammaren har Kungl. Maj:t på annat ställe i statsverkspropositionen (s. 67) föreslagit, att en amanuensbefattning i lönegrad Eo 19 skall utbytas mot en e. o. intendentsbefattning i Eo 21 samt att en amanuensbefattning skall indragas.

I nuvarande läge finna vi den av resp. verk begärda och av sakkunniga såsom önskvärd betraktade placeringen av samtliga här omnämnda e. o. tjänstemän i lönegrad Eo 21 (Förslag nr 1) vara den ur många synpunkter mest skäligen.

Då vi emellertid inse, att det statsfinansiella läget icke för närvarande medgiver denna placering, synes oss den nyss verkställda jämförelsen mellan de olika alternativen visa, att förslag nr 3 (2 år i Eo 18 därefter Eo 21) bäst motsvarar vad som anförts såväl av ecklesiastikministern i hans sammanfattning i propositionen som också av de sakkunniga och i flertalet av de yttranden, som avgivits över deras betänkande. Under hänvisning härtill liksom också till vad vi förut anført hemställa vi därför, att riksdagen beslutar införande av denna befördringsgång.

Skulle undantag från det hinder, som § 4 i civila icke-ordinariereglementet erbjuder, icke heller i detta fall anses kunna medgivas, anse vi att förslag nr 2 med utökande av befördringsgången genom uppflyttande av ett antal tjänster till lönegrad Eo 21 vara det därnäst mest tillfredsställande av de förslag, som framkommit, och hemställa under angiven förutsättning, att riksdagen beslutar införande av denna befördringsgång.

Med hänvisning till vad de sakkunniga anført om det särskilt missgynnade läge, vari amanuenserna vid universitetsbiblioteken råkat, anse vi dessutom att en förbättring av detta deras läge bör göras på så sätt, att de vid inplaceringen få tillgodoräkna sig den tid, de såsom arvodestagare tjänstgjort i motsvarande befattning eller lönegrad 20, löneklass 18.

Till vad statsrådet yttrat rörande vikten och nödvändigheten av denna löne-reglering må blott ytterligare anföras, dels att de e. o. tjänstemännen under dessa år ha att amortera sina studiekostnader, dels att dessa tjänstemän befinna sig i 30- till 45-årsåldern eller familjebildningens år.

Under hänvisning till vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag till befordringsgång för de lärda verkens e. o. tjänstemän ville besluta att följande befordringsgång införes fr. o. m. följande budgetår: Två år som amanuens i lönegrad Eo 18; därefter uppflyttning till lönegrad Eo 21 som e. o. arkivarie etc.

att riksdagen — därest hinder möter för beslut enligt föregående förslag — med ändring av Kungl. Maj:ts förslag till befordringsgång för de lärda verkens e. o. tjänstemän ville besluta att följande befordringsgång införes fr. o. m. nästkommande budgetår:

ett år som amanuens i lönegrad Ex 17;

två år som amanuens i lönegrad Eo 18;

därefter uppflyttning till lönegrad Eo 20 som e. o. andre arkivarie etc.;

ävensom inrättande av 13 st. tjänster i lönegrad Eo 21 enligt förslaget härovan och mot indragande av samma antal tjänster i lönegrad Eo 18 resp. Eo 19.

att riksdagen dessutom ville besluta, att de amanuenser vid universitetsbiblioteken, som den 1 juli 1944 sammanlagt minst tre år varit placerade i lönegrad Eo 18 eller såsom arvodes-tagare enligt Kungl. Maj:ts beslut innehaft ställning motsvarande befattning i lönegrad 20, löneklass 18, uppflyttas i lönegrad Eo 21, resp. Eo 20.

Stockholm den 20 januari 1944.

A. Holmbäck.

Harald Nordenson.

Ivar Anderson.

Albert Forslund.

Emil Petersson.

K. G. A. Sandström.